Jaargang 17, nummer 1, april 2023

AD INFORMATIE

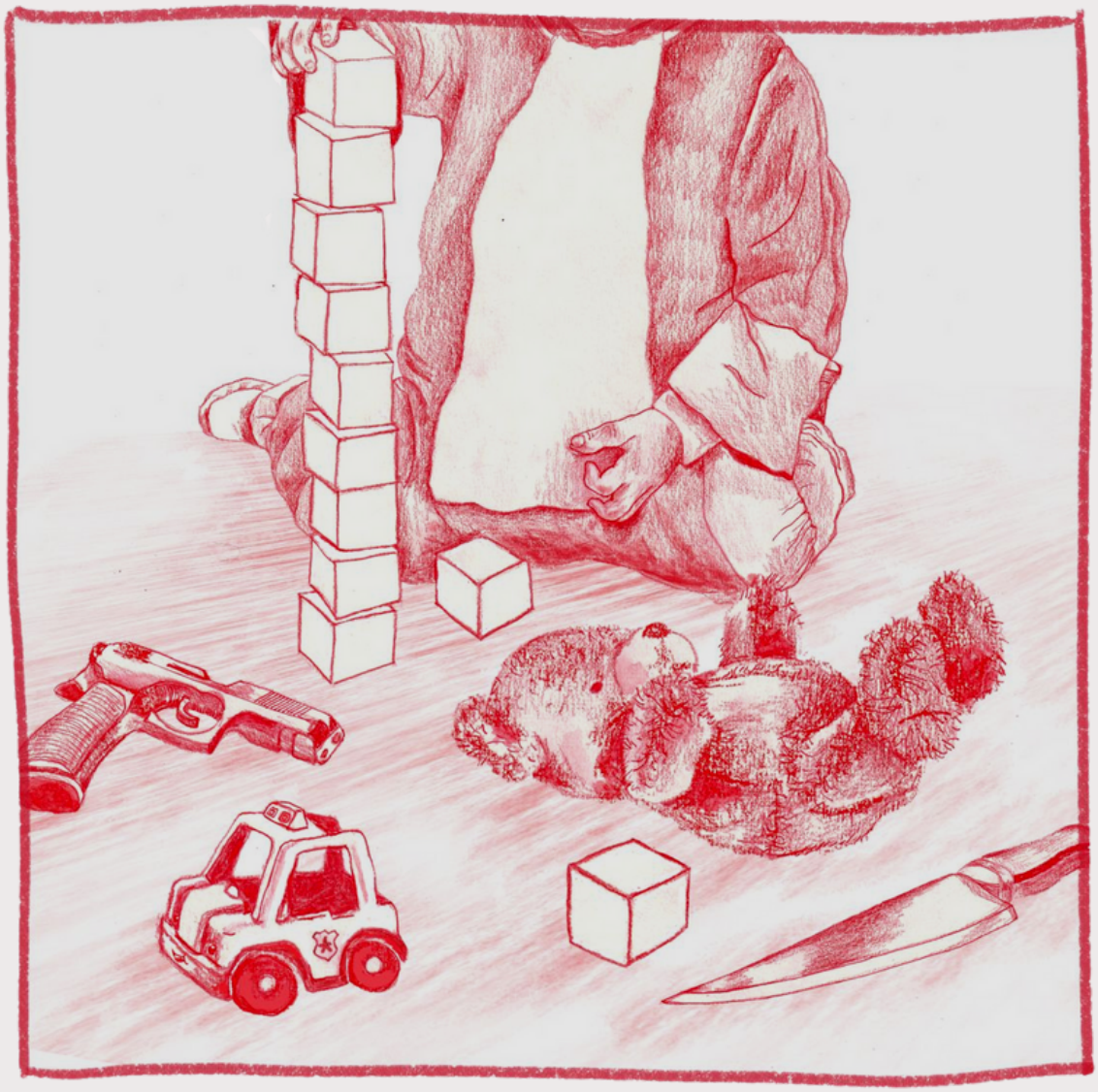

DE JEUGD VAN TEGENWOORDIG

Een magazine van Ad Informandum, studievereniging voor strafrecht en criminologie

Woord van de hoofdredacteur

'Alleen op deze manier blijven we in gesprek over de belangrijke strafrechtelijke thema's van onze tijd'

Pim Molenaar
ab Actis & Hoofdredacteur

Lieve lezer,

Het strafrecht is altijd in een staat van wording, zo ook de Ad Informatie. Waar de eerste editie van de Ad Informatie normaal gesproken al voor je zou hebben gelegen, heeft dat dit jaar wat langer op zich laten wachten. De reden: vernieuwing! Onze redactie is druk bezig geweest om het blad van nieuw elan te voorzien. Niet alleen visueel, maar ook inhoudelijk. Zo is er dit collegejaar gekozen voor een meer journalistieke lijn, zonder het juridisch kader daarbij uit het oog te verliezen. Daarnaast is de Ad Informatie ambitieus: we willen groeien. Niet alleen willen we met jou de conversatie aangaan, maar ook met de mensen die nu nog buiten ons bereik vallen. Alleen op deze manier blijven we in gesprek over de belangrijke strafrechtelijke thema's van onze tijd.

Het strafrecht is daarnaast niets zonder de inbreng en kennis van mensen uit de praktijk. Daarom brengen onze redacteuren niet langer alleen maar artikelen die binnen onze eigen radar vallen, maar proberen we ook het gesprek aan te gaan met de mensen in het veld - denk aan advocaten, rechters en wetenschappers. Op deze manier brengen we jou als lezer dichterbij het strafrecht, en kunnen we een completer beeld schetsen van het thema dat we onderzoeken.

Want met een thema als De Jeugd Van Tegenwoordig is er nogal wat onderzoek vereist. Jeugdcriminaliteit neemt weliswaar over de afgelopen jaren af, maar de mate van geweld en wapengebruik neemt daarentegen toe: jeugdcriminaliteit verhardt. Hoe kunnen we deze trend een halt toeroepen, en wat is er met de jeugd van tegenwoordig aan de hand? Of, zoals De Jeugd Van Tegenwoordig het zelf zegt: *Watskeburt?*

Veel leesplezier!

Pim Molenaar
h.t. ab Actis der Ad Informandum
info@adinformandum.nl

‘Het belang van de preventieve aanpak binnen de jeugdcriminaliteit is groot’

Anna Korevaar
Praeses

Lieve lezer,

Tja, De Jeugd Van Tegenwoordig. We hebben het hier niet over de bekende Nederlandse rapformatie, maar over de eerste editie van ons verenigingsblad van dit jaar! De Ad Informatie is compleet vernieuwd en we zijn dan ook blij deze eindelijk onder onze leden te kunnen verspreiden. De eerste editie van de Ad Informatie gaat over jeugdcriminaliteit, een onderschat onderdeel van het strafrecht. Het belang van de preventieve aanpak binnen de jeugdcriminaliteit is immers groot: niet alleen omdat de hedendaagse delinquenten afgestopt dienen te worden, maar ook de toekomstige.

Onze Ab Actis Pim Molenaar is dit collegejaar verantwoordelijk voor ons verenigingsblad: De Ad Informatie is bij hem in goede handen. Met de vernieuwing van ons verenigingsblad hopen wij met het blad een strak, verfijnd en modern signaal af te geven. Ook zal deze vernieuwing ervoor zorgen dat de toekomstige edities van de Ad Informatie een groter publiek zullen bereiken, daar het zowel inhoudelijk als visueel een stijgende lijn heeft ingezet. Zo verzorgt onze nieuwe beeldredactrice Yara de illustraties, en is onze redactie - bestaande uit Julia, Kris, Quirine, Kirsten en Lara - druk bezig geweest om vernieuwende, inhoudelijke en verfrissende verhalen op papier te zetten. Anders dan in eerdere jaren zal de Ad Informatie ook digitaal beschikbaar worden gesteld via de Ad Informatienieuwsbrief en in blogvorm op onze nieuwe website.

Voor het 37ste bestuur is het jaar inmiddels al lang en breed in volle gang. Met meerdere symposia, excursies en pleitworkshops achter de rug, en een mooie verenigingsreis, Career Event, borrels en meer die nog op de planning staan, belooft het een prachtig jaar te worden en te blijven. Ik hoop dat jullie, onze lezers, genieten van het blad, en hopelijk zien wij jullie gezichten snel weer bij onze activiteiten en evenementen!

Veel leesplezier namens het XXXVIIste bestuur der Ad Informandum,

Anna Korevaar
fi.t. praeses der Ad Informandum
praeses@adinformandum.nl

Inhoudsopgave

De redactie aan het woord

De weg naar de kinderrechter

Achter de jeugd van tegenwoordig schuilt meer dan je denkt

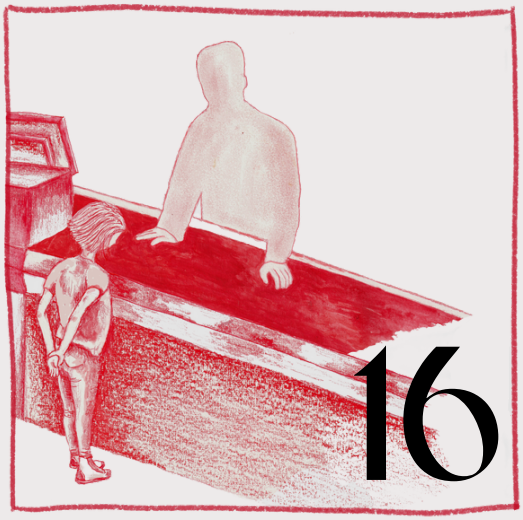

Halt & het decriminaliseren van de jeugd

Rotjochies: een nieuw perspectief op het Franse platteland

Opinie: lezersbrieven

Opinie: Onbekend maakt onbemind? KVJJ, doe er wat mee!

Interview: rechters over de jeugd van tegenwoordig

Terugblik Ad Informandum

Bronnenlijst

Colofon

EVEN VOORSTELLEN: DE MENSEN VAN DE AD INFORMATIEREDACTIE

'Hey allemaal! Ik ben Lara Frijters, 23 jaar en studeer in Maastricht de master Legal Psychology. In mijn vrije tijd ben ik te vinden in de gym of op de atletiekbaan en lees ik veel boeken. Met een bachelor in de geestelijke gezondheids-wetenschappen en de master legal psychology ben ik benieuwd naar de reden waarom jongeren steeds zwaardere delicten plegen en welke onderliggende factoren daarmee te maken hebben. Naar aanleiding van schreeuwende krantenkoppen over deze criminele jeugd ben ik de wetenschap ingedoken, op zoek naar verklaringen.'

Lara Frijters

'Mijn naam is Kirsten Buursema en ik ben 20 lentes jong. Momenteel zit ik in mijn derde jaar van de bachelor Rechtsgeleerdheid in Utrecht en volg ik de minor Introduction to Criminology. Oorspronkelijk kom ik uit Zeeland, waar ik in de weekenden graag een mooie strandwandeling maak. De Jeugd van Tegenwoordig is een erg interessant onderwerp, omdat de jeugd van tegenwoordig ook de volwassenen van de toekomst zijn. Zelf heb ik geschreven over alternatieve (strafrechtelijke) hulp voor jongeren.'

Kirsten Buursema

'Ik ben Kris, 20 jaar en zit in het laatste jaar van m'n bachelor Rechtsgeleerdheid. Ik schrijf graag over de politieke keuzes achter het strafrecht. Verder hou ik van sporten en ben ik groot fan van disco uit de jaren 80. Je jongere jaren zijn bepalend voor wie je later wordt: voor het gros van de criminelen zijn het dan ook deze vormende jaren waarin zij het verkeerde pad opgaan. Ik heb een interview afgenomen bij Halt, om erachter komen wat Halt kan betekenen in de strijd tegen de criminalisering van onze jeugd.'

Kris Korving

'Ik ben Julia, 21 jaar oud en ik zit op dit moment in het derde jaar van de bachelor Rechtsgeleerdheid aan de UU. Naast studeren ben ik actief bij verschillende studieverenigingen en is dit ook het tweede jaar dat ik schrijf voor de Ad Informatie. In mijn vrije tijd ga ik graag naar de film en concerten. Ook bezoek ik graag verschillende musea. Wat mij in het bijzonder aanspreekt aan het huidige thema, is dat de toenemende criminaliteit onder jeugdigen vanuit veel verschillende invalshoeken kan worden bekeken en misschien zelfs wel worden uitgelegd. Zo gaat mijn stuk specifiek in op de weg voor de jeugdigen naar de kinderrechter.'

Julia Vissers

'Hi, ik ben Quirine en ik zit in mijn derde jaar van de bachelor Rechtsgeleerdheid aan de UU. Naast mijn studie geef ik bijles en doe ik vrijwilligerswerk bij de Rechtswinkel. Verder houd ik heel erg van reizen, vind ik het leuk om met vrienden af te spreken en ben ik regelmatig in de sportschool te vinden. Voor deze editie van de Ad Informatie heb ik twee rechters geïnterviewd over hun werk binnen het jeugdstrafrecht. Het jeugdstrafrecht als thema spreekt mij erg aan doordat - helaas - steeds meer kinderen en jongeren in het zware criminele circuit belanden. Ik wilde dan ook graag uitzoeken hoe rechters over het huidige jeugdstrafrecht denken.'

Quirine Lit

DE WEG NAAR DE KINDER-RECHTER

Door **Julia Vissers**

Het eerste artikel van deze editie zal een juridisch kader schetsen van het jeugdstrafrecht. Het jeugdstrafrecht heeft immers een andere insteek dan het volwassenenstrafrecht. Laat je niet misleiden door het woord 'straf', want het jeugdstrafrecht is er om jongeren te laten leren van hun fouten. In dit artikel schetst Julia Vissers een theoretisch kader en kleurt ze deze voorzichtig in. Hoe ziet het jeugdstrafrecht eruit?

Jongeren tussen de 12 en 18 jaar die een strafbaar feit begaan, worden in beginsel berecht volgens het jeugdstrafrecht. Sinds de de invoering van de eerste Strafrechtelijke Kinderwet in 1905, is er een betere waarborg voor de bescherming van kinderen.[1] Zo zijn er namelijk allerlei afwijkende bepalingen voor jeugdigen in het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering vastgelegd.[2] Voor verdachten vanaf 18 jaar geldt in principe het volwassenenstrafrecht. De rechter kan hiervan afwijken, afhankelijk van de geestelijke ontwikkeling van verdachten.[3] Het doel van het jeugdstrafrecht ligt, in tegenstelling tot het volwassenenstrafrecht, veel minder bij vergelding: het doel van het jeugdstrafrecht is jeugdigen de begeleiding bieden die ze nodig hebben om toekomstig crimineel gedrag te voorkomen.[4]

De weg naar de rechter

Uit het feit dat het jeugdstrafrecht in het leven is geroepen, blijkt dat het niet alleen volwassenen zijn die strafbare feiten plegen. Voor het plegen van strafbare feiten, kunnen jongeren dan ook worden aangehouden. Voor het verhoor door de politie, hebben jongeren veelal dezelfde rechten als volwassen: zo hebben ze recht op een advocaat en een zwijgrecht. Ook wordt een jongere vaak op het politiebureau gehouden tot het proces-verbaal af is. Indien er meer informatie nodig is, kan de politie aan de officier van justitie vragen of de jongere langer op het politiebureau gehouden mag worden (inverzekeringstelling). De jongere kan dan nog drie dagen vast worden gehouden op het politiebureau.[5] De officier van justitie geeft dit door aan de Raad voor de Kinderbescherming. Na de aanhouding kan de jongere worden voorgeleid aan de officier van justitie, die bepaalt of de jongere moet worden voorgeleid aan de kinderrechter.

'Het doel van het jeugdstrafrecht ligt, in tegenstelling tot het volwassenenstrafrecht, veel minder bij vergelding.'

Op basis van de aard en de frequentie van het gepleegde strafbare feit wordt bepaald wat er met het kind gebeurt. Indien er sprake is van een licht vergrijp, zoals vernieling of openbare dronkenschap, kan het kind naar Halt worden gestuurd.[6] Een Halt-afdoening komt niet op het strafblad, omdat het recht tot strafvordering

vervalt.[7] Ook kan de kinderrechter bij zwaardere delicten zwaardere straffen opleggen, zoals een taakstraf, jeugddetentie, plaatsing in een jeugdinrichting, of een combinatie hiervan. Daarnaast kan de kinderrechter bepalen dat het kind behandeld moet worden, bijvoorbeeld door middel van een PIJ-maatregel (Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen) of jeugd-tbs.[8]

Jeugd-tbs in de praktijk

Voor deze laatste straffen in de vorm van een behandeling, is de zaak van de 'Haagse Steker' hier een goed voorbeeld van.[9] In deze zaak werd een minderjarige jongen beschuldigd van het neersteken van drie mensen in Den Haag in 2018. Het was onduidelijk waarom deze jongen dit delict had gepleegd. In de voorstadia van het onderzoek was de conclusie al snel dat de jongen het had gemunt op willekeurige slachtoffers. Een duidelijk motief ontbrak.

'De weg naar de kinderrechter is een enkele, maar de weg naar het rechte pad zijn er meerdere.'

Bij de verdere behandeling van de zaak bleek dat de verdachte een licht verstandelijke beperking heeft en informatie minder snel kan verwerken, maar omdat er geen verband met de steekpartij kan worden gelegd wordt het feit hem volledig toegerekend. De rechtbank heeft het advies van zowel de psychiater als de psycholoog overgenomen om hem via het jeugdstrafrecht te berechten. Dit om hem de ondersteuning te bieden die hij nodig heeft, vanwege zijn mentale problematiek. De rechtbank oordeelt dat de dader een ernstig gewelddadig delict had gepleegd en dat hij een gevaar voor de samenleving vormde, waardoor hij een jeugddetentie van 1 jaar en tbs met dwang-verpleging kreeg opgelegd. Ondanks dat een tbs-maatregel ook bij volwassenen kan worden opgelegd, zie je met name bij de relatief korte jeugddetentie het verzorgende karakter van het jeugdstrafrecht goed terug. De tbs-maatregel werd opgelegd om de kans op herhaling te verminderen.[10]

Daadwerkelijke cijfers

Echter is het gros van de kinder- en jongeren strafrechtzaken niet van dusdanig ernstige aard. Zo komen geweldsdelicten, vermogensdelicten en vandalisme het meest voor: respectievelijk 20,7 procent, 19,4 procent en 13,4 procent.[11] Bij vermogensdelicten gaat het bijvoorbeeld om winkeldiefstal, fietsendiefstal of oplichting. Om als verdachte aangemerkt te worden, hoeven deze delicten dus niet ernstig van aard te zijn.[12] In 2022 waren er 17.500 minderjarigen geregistreerd als verdachte van een misdrijf. Een groot deel van de verdachten wordt dan dus wel door de politie als verdachte genoteerd, maar voorkomen zij een strafblad door de HALT-interventie. Dit gaat op voor het merendeel van de verdachten: doorgaans krijgen zo'n 10.000 jongeren per jaar een Halt-interventie.[13] Een veel kleiner deel, in 2020 waren het er 801, krijgen een vrijheidsbenemende straf opgelegd. Dit aantal neemt echter wel gestaag toe.[14] De weg naar de kinderrechter is dus een enkele, maar de weg naar het rechte pad zijn er meerdere.

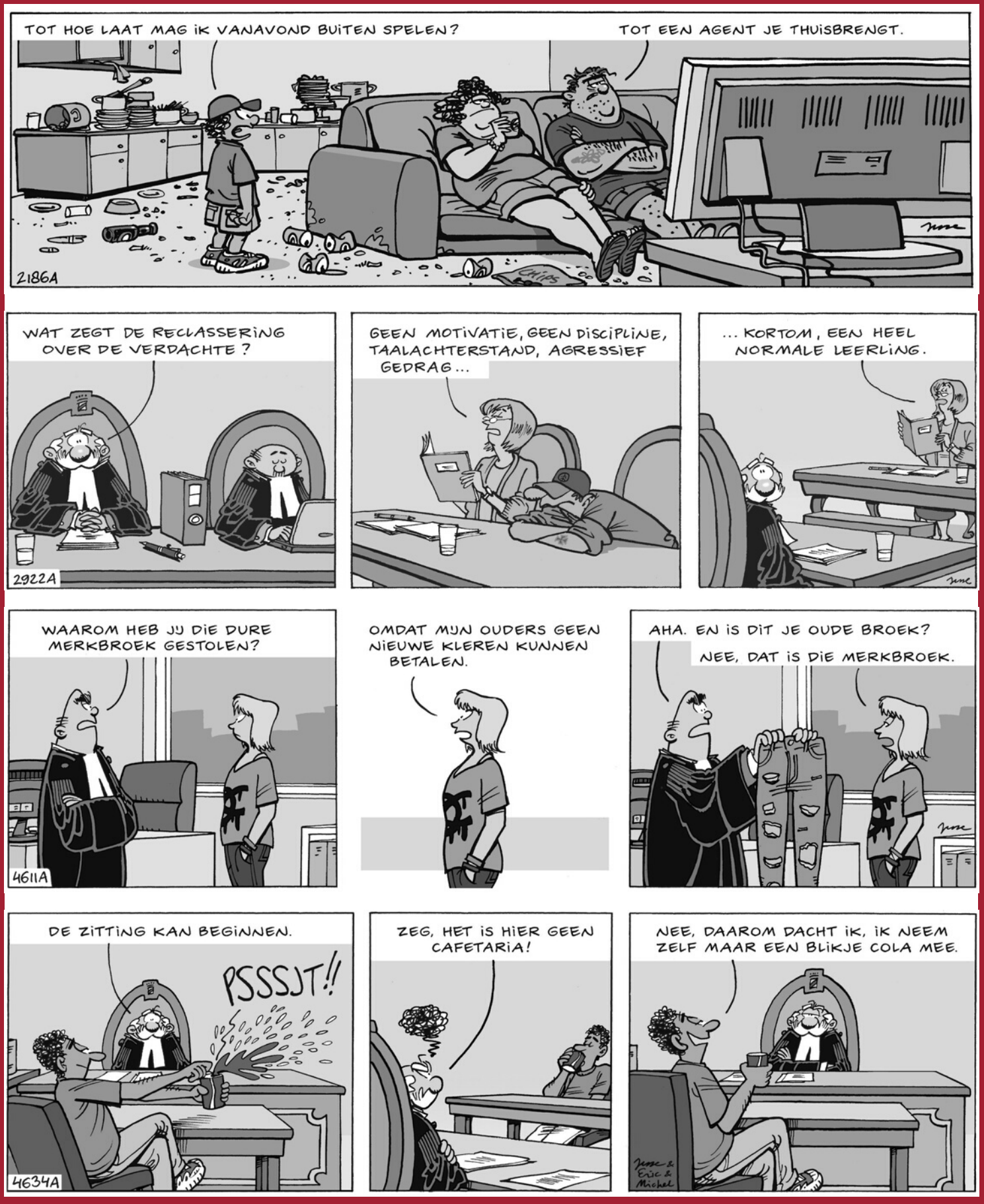
TOT HOE LAAT MAG IK VANAVOND BUITEN SPELEN?
TOT EEN AGENT JE THUISBRENGT.
2186A
WAT ZEGT DE RECLASSERING OVER DE VERDACHTE ?
2922A
GEEN MOTIVATIE, GEEN DISCIPLINE, TAALACHTERSTAND, AGRESSIEF GEDRAG...
... KORTOM, EEN HEEL NORMALE LEERLING.
WAAROM HEB JIJ DIE DURE MERKBROEK GESTOLEN?
4611A
OMDAT MIJN OUDERS GEEN NIEUWE KLEREN KUNNEN BETALEN.
AHA. EN IS DIT JE OUDE BROEK?
NEE, DAT IS DIE MERKBROEK.
DE ZITTING KAN BEGINNEN.
PSSSJT!!
4634A
ZEG, HET IS HIER GEEN CAFETARIA!
NEE, DAAROM DACHT IK, IK NEEM ZELF MAAR EEN BLIKJE COLA MEE.

ACHTER DE JEUGD VAN TEGEN-WOORDIG SCHUILT MEER DAN JE DENKT

Door **Lara Frijters**

De jeugd van tegenwoordig komt steeds vaker in aanraking met zware criminaliteit. Aan de oppervlakte worden er tal van oorzaken aangewezen, zoals social media en drillrap, maar deze zijn volgens Lara Frijters te kort door de bocht. Zit het hem inderdaad simpelweg in de jeugd van tegenwoordig, of is er meer aan de hand?

De laatste jaren merk ik dat er steeds meer geklaagd wordt over de jeugd van tegenwoordig. Ze zijn brutaal, niet gemotiveerd, onbeschoft en kennen hun plek niet. Het is van alle tijden, maar nu blijkt ook nog dat ze meer ernstige delicten plegen dan ooit. Het CBS en meerdere andere media publiceerden in 2021 en 2022 stuk voor stuk artikelen over de complexe zaken, het verviervoudigde wapenbezit en een stijging van zware delicten.[1] De conclusie: dat algemene criminaliteit is gedaald, maar dat de ernstige delicten zijn toegenomen onder de jeugd. Het is dan heel simpel om de schuld te geven aan de jongeren. Maar waar zit dit hem nou écht in?

Sociale media als dé oorzaak?

In mijn zoektocht naar het onderliggende probleem stuitte ik op talloze krantenkoppen en artikelen die allemaal lijken te wijzen naar dezelfde reden: de jeugd van tegenwoordig. Veel factoren spelen een rol binnen dit vraagstuk, wat ervoor zorgt dat er belangrijke nuances gemaakt kunnen en moeten worden. De jeugd van tegenwoordig afdoen als de jeugd van tegenwoordig, is daarbij te kort door de bocht. Andere oorzaken lijken daarbij ook niet altijd hout te snijden.

'Het is dan heel simpel om de schuld te geven aan de jongeren. Maar waar zit dit hem nou écht in?'

Zo zoekt landelijk jeugdofficier van justitie Rianne de Back de verklaring voor de recente ontwikkelingen onder de jeugd bij de sociale media. Het feit dat jongeren steeds meer wapens bij zich dragen, is volgens haar een combinatie van stoer doen en zelfverdediging. Immers: als vrienden een wapen mee naar school nemen en er iets gebeurt, is het vaak beter als je zelf ook een wapen bij je hebt. Dit, in combinatie met het impulsieve gedrag van pubers, zorgt voor de stijging van wapenbezit onder jongeren. Daarnaast maakt het internet de wereld een stuk kleiner en is het makkelijker om aan wapens te komen.[2]

Het lijkt erop dat de drempel voor zwaardere delicten verlaagd is. Waar komt die drang naar het bezitten van wapens dan vandaan? AT5 probeerde te achterhalen hoe deze ontwikkeling in Amsterdam plaats heeft kunnen vinden.[3]

Tijdens de coronapandemie vielen er veel dagbestedingen weg. Factoren als school en sport werkten beschermend tegen dit soort gedrag, en juist bij het wegvallen van deze factoren nam het internetgebruik toe. Uit ditzelfde onderzoek van AT5 bleek echter ook dat vooral plekken met veel armoede en (daarom dus ook) psychiatrie voorbodes zijn van geweld. Dagbestedingen, zoals school en sport, werken dus beschermend wanneer jongeren kwetsbaarder zijn. Deze dagbestedingen weerhouden de jeugd ervan om de criminaliteit in te gaan. Als deze bestedingen wegvallen, wat vaker voorkomt in wijken met een lage sociaal economische status, lijken sociale media en al haar verleidingen weer een stap dichterbij. Puur en alleen de schuld leggen bij de sociale media lijkt dus onterecht, daar ook de sociale context van jongeren een belangrijke rol speelt.

De sociaaleconomische status

Het hebben van een lagere sociaaleconomische status is op zijn beurt weer een risicofactor voor psychologische aandoeningen. Deze aandoeningen, zoals benoemd in de DSM-5 (het handboek voor het diagnosticeren van mentale stoornissen) worden al jaren in verband gebracht met criminaliteit.[4] Als het gaat om preventie van criminaliteit, zou het dus een idee kunnen zijn om mensen met psychische aandoeningen meer begeleiding te geven.

Daarnaast zou het recidiverend risico meegenomen kunnen worden bij het straffen van deze misdadigers. Ook is het maar de vraag of mensen met ernstige aandoeningen zich bewust zijn van hun gedrag en het effect daarvan op de samenleving. Dit effect van psychische aandoeningen kan van groot belang zijn, aangezien er steeds meer mensen in Nederland te maken krijgen met een psychische aandoening.[5]

'Puur en alleen de schuld leggen bij de sociale media lijkt dus onterecht, daar ook de sociale context van jongeren een belangrijke rol speelt.'

Laatstgenoemde blijkt een grote rol te spelen. Gebaseerd op een sociale disorganisatietheorie die voortvloeide uit Amerikaanse onderzoeken naar geweld en criminologie, deden Bruinsma en Lieven onderzoek in Den Haag om te kijken of deze theorie ook in Nederland een rol speelt[6]. Deze sociale disorganisatietheorie kent veel verschillende invullingen, maar ze berusten allemaal op hetzelfde idee: er bestaan verschillende factoren die effect hebben op de manier waarop mensen samenleven. Deze factoren zijn sociale veranderingen, zoals de komst van immigranten, snelle urbanisatie, woningmobiliteit, etnische verschillen en familieverstoringen zoals het scheiden van ouders of het overlijden van naasten.

Het effect van sociale disorganisatie op jongeren

Er bestaan echter verschillende invullingen in welke factoren er precies invloed hebben en hoe al deze factoren samenhangen. Bruinsma en Lieven combineerden al deze factoren tot een allesomvattende theorie. In Den Haag werden op basis van deze theorie ingevulde vragenlijsten gecombineerd met politiegegevens over arrestaties en meldingen met betrekking tot jongeren.

Plekken met hoge niveaus van respect en vertrouwen blijken minder te maken te krijgen met misdaad. Dit is een interessante uitkomst, aangezien dit aanleiding kan geven voor een *selffulfilling prophecy*. Juist omdat er dit stigma bestaat rondom de jeugd van tegenwoordig, is er minder vertrouwen, hebben mensen minder respect voor elkaar en is er dus meer mogelijkheid tot (zwaardere) misdaad.

'Respect en vertrouwen kunnen zorgen voor gedeelde normen en waarden. Juist wanneer deze ontbreken, schuilt criminaliteit om de hoek.'

Een verklaring voor het effect van respect en vertrouwen is het feit dat deze twee eigenschappen van een samenleving kunnen zorgen voor gedeelde normen en waarden. Juist wanneer deze ontbreken, schuilt criminaliteit om de hoek. Genoemde factoren, zoals een lage sociaaleconomische status, familieverstoringen en urbanisatie leiden in het verlengde daarvan tot meer misdaad.

Deze factoren, zoals het scheiden van je ouders of het opgroeien in een arme en drukke wijk, zijn factoren waar je als tiener weinig tot geen invloed op hebt. Deze mix van factoren zorgt er echter wel voor dat jeugd zich onbegrepen en gefrustreerd voelt. Dit in combinatie met de beschikbaarheid van drugs en wapens via sociale media, en een toename van psychische aandoeningen lijken het perfecte recept te zijn voor de verharde jeugdcriminaliteit. Hoe al deze aspecten in concreto samenhangen is moeilijk te achterhalen, maar één ding is zeker: het ligt niet alleen aan de jeugd van tegenwoordig.

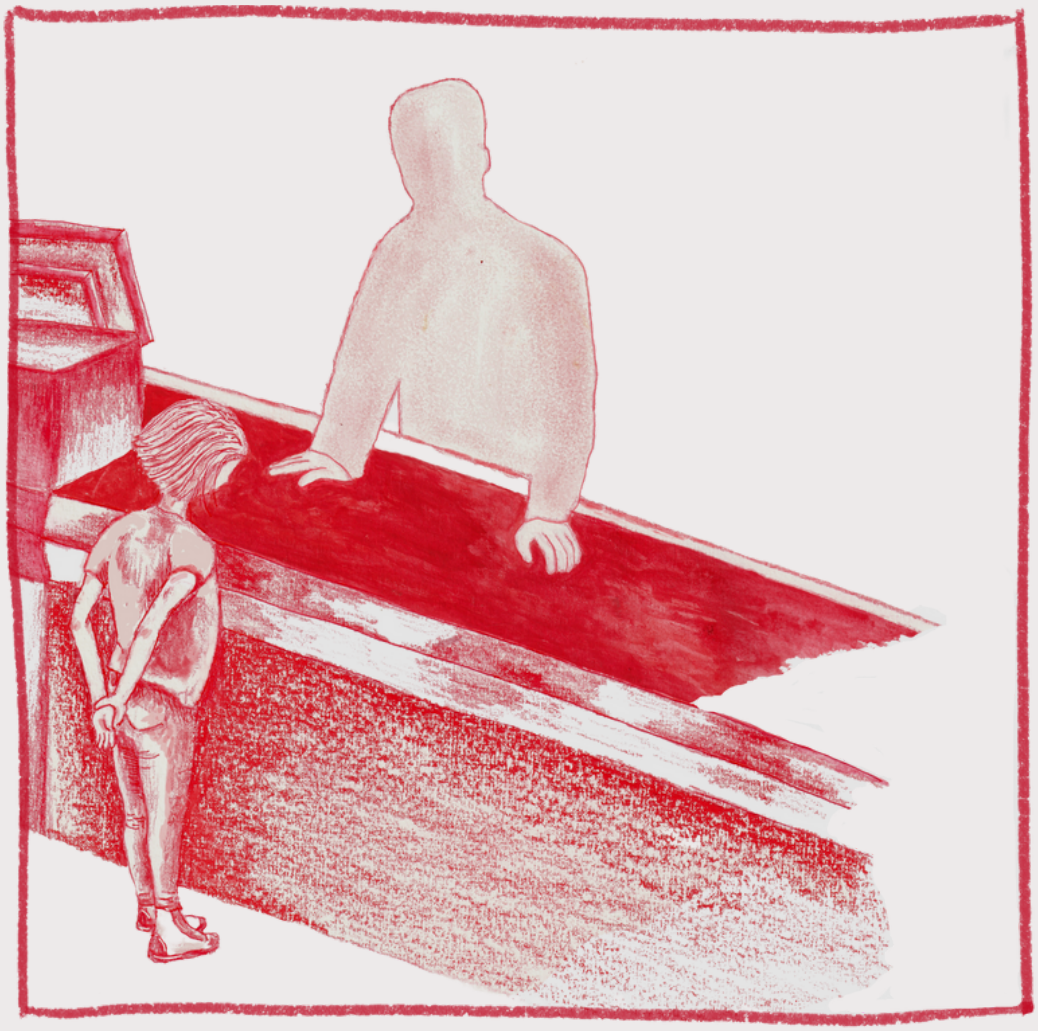

HALT & HET DECRIMINALISEREN VAN DE JEUGD

Door **Kris Korving**

Bij een Halt-interventie worden jongeren geconfronteerd met hun gedrag en de gevolgen ervan, en krijgen ze de mogelijkheid om excuses aan te bieden aan hun slachtoffers en te werken aan hun opvoeding. Met de betrokkenheid van de opvoeders, krijgen jongeren de ondersteuning die ze nodig hebben om op het juiste pad te blijven. Op welke manier draagt Halt bij aan de decriminalisering van de jeugd? Kris Korving ging op gesprek met persvoorlichter Willem Langerink op het hoofdkantoor van Halt in Utrecht.

De afgelopen jaren is de criminaliteit onder jongeren steeds verder afgenomen, terwijl tegelijkertijd zware criminaliteit onder jongeren juist toeneemt - het lijkt er dus op dat de jeugd verhardt. De logische vraag die rijst is vervolgens: wat kan hieraan worden gedaan? Deze vraag houdt meerdere instanties bezig - Halt is daar één van.

Halt is een instantie die in opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid het doel heeft om jeugdcriminaliteit te voorkomen, te bestrijden en te bestraffen. Halt biedt snelle en opvoedkundige interventies om vergrijpen door jongeren tussen de 12 en 18 jaar af te handelen. Jaarlijks worden circa 16.000 jongeren verwezen naar Halt, om hen de kans te bieden om hun fouten recht te zetten en te leren van hun gedrag, zonder dat ze een strafblad krijgen.

Willem, bedankt dat ik langs mocht komen. Zou je kunnen vertellen hoe jij bij Halt terecht bent gekomen?

W: 'Ik werk eigenlijk mijn hele leven al In de maatschappelijke sector. Ik heb eerst voor een psychiatrisch ziekenhuis gewerkt. Toen ben ik na dertien jaar gaan werken bij de Tussenvoorziening, dat is een daklozenopvang in Utrecht. Daar heb ik ook veel met jongeren gewerkt. En nu werk ik bij Halt als communicatieadviseur.'

Ik begreep dat Halt vooral voor de wat kleinere vergrijpen is bestemd. Kan je daarover uitweiden?

W: 'Halt is inderdaad vooral voor de kleinere vergrijpen, zoals winkeldiefstal of vernieling. In het *Besluit aanwijzing Halt-feiten* staat voor welke vergrijpen jongeren naar Halt kunnen worden gestuurd. Gemeenten kunnen ook op projectbasis of pilotbasis vergrijpen aanwijzen, dus bijvoorbeeld voor rijden zonder rijbewijs. Dat is voor zowel scooters als auto's, maar scooters komen het meest voor, gezien de leeftijd van onze doelgroep. Rijden zonder rijbewijs is officieel geen Haltzaak, maar In de regio Utrecht loopt nu een pilot om dat wel te doen. Als dat bevalt, is het aan het Ministerie van Justitie om de wet zo te veranderen dat het wél een Haltzaak wordt.'

'En het heeft ook te maken met de actualiteit. Drie jaar geleden kon je bijvoorbeeld nog niet naar Halt worden gestuurd voor het overtreden van coronaregels, zoals het samenscholingsverbod - voor de uitbraak was dat natuurlijk niet aan de orde.'

Dus jullie merken niet zoveel van de verharding van de jeugdcriminaliteit wat betreft wapenbezit?

W: 'Wapenbezit is eigenlijk ook geen Haltdelict, maar de officier van justitie heeft een discretionaire bevoegdheid om iemand onder de achttien naar Halt te sturen als zij of hij dat proportioneel vindt.'

'Een mooi voorbeeld van een tijd geleden was met een jochie van een jaar of 14. Hij had een taser gewonnen op de kermis. Ik zou allereerst zeggen: pak de kermisuitbater aan. Maar enfin, hij heeft dat ding gewonnen. En hij verkeerde In de veronderstelling dat hij de taser mocht hebben, want hij had het simpelweg gewonnen op de kermis. Hij had de taser meegenomen naar school. Nu is het natuurlijk heel simpel, je mag gewoon echt geen taser hebben, dus is er aangifte van gedaan. De officier van justitie heeft daarna besloten om er geen rechtszaak van te maken.'

'Je mag kiezen wat dit is: dommigheid, onwetendheid, naïviteit - maar het is geen misdrijf. Dus dan mag de officier van justitie je wel naar Halt sturen. Dat is dus een mooi voorbeeld van dat je voor wapenbezit naar Halt kan worden gestuurd, maar van die echt zware zaken merken wij hier niet zoveel.'

Waar staat Halt dan wel in het proces van het decriminaliseren van de jeugd?

W: 'We staan voor twee punten. We hebben het nu gehad over de interventie. Dat is punt één. Je ziet dat kinderen en jongvolwassenen nog dingen kunnen leren, zij zijn zich nog volop aan het ontwikkelen. Dus wat een Halt doet, is die die jongeren bewust maken van wat ze fout hebben gedaan.'

'We staan voor twee punten: interventie en bewustmaking.'

'Het is dus geen werkstraf meer zoals het vroeger was. Dan had je rottigheid uitgehaald, kreeg je een geel pak aan en dan moest je het park schoonprikken. Nu krijg je juist een leeropdracht waarin je je daden reflecteert. Wat heb ik gedaan? Waarom heb ik ze dat aangedaan? Hoe is het zo gekomen? Het gaat heel vaak over groepsdruk, tachtig procent van de jongeren die hier komen hebben in groepsverband gehandeld. En uiteindelijk moet je ook je excuses aanbieden aan het slachtoffer, dat is natuurlijk heel moeilijk voor zo'n kind. Het tweede punt waar Halt veel mee bezig is - en dat groter is dan veel mensen denken - is het geven van voorlichting aan jongeren. Van groep 7 tot de tweede klas van de middelbare school geven we voorlichtingen en sinds kort ook op het MBO. We bereiken

met onze voorlichtingen een kwart miljoen jongeren per jaar. We geven dan voorlichting over bijvoorbeeld sexting, ondermijning en vuurwerk.'

Je noemt ondermijning, dat is punt waar de politie de afgelopen jaren groot op heeft ingezet. Wat heeft dit onderwerp met jongeren van doen?

W: 'Je schrikt je rot als je zou weten op welke leeftijd dat al begint. Tijdens de voorlichting kom je er zelf ook achter dat kinderen vaak niet de gevolgen van hun acties kunnen overzien. Ik kom dan een klas binnen en vraag aan de kinderen of ze een doosje met onbekende inhoud naar achter door willen geven. In ruil daarvoor krijgen ze een snickers van me. Die kinderen doen dat dan gewoon, zonder zich af te vragen wat er in dat doosje zit. Als je oud genoeg bent om pizza's te bezorgen, kunnen criminelen die kinderen ook andere dingen laten opknappen. Dat zijn vooral jongens, en dan vanaf een jaar of 11 al.'

Zijn ze echt zo jong al drugs aan het rondbrengen?

W: 'Ja, in ieder geval zijn sommigen dan al klusjes aan het opknappen voor ouderen. Het voordeel voor de criminelen is dat wanneer een tienjarige gepakt wordt, zijn ouders aansprakelijk zijn. En ben je 12, dan volgt het jeugdstrafrecht. Dat is allemaal een stuk lichter dan voor volwassenen. Voor die criminelen is dat natuurlijk aantrekkelijk.'

Loop je niet het risico dat die jongeren nadat ze netjes hun excuus hebben aangeboden gewoon weer terugvallen in dezelfde groepsdynamieken zodra jullie geen zicht meer op hen hebben?

W: 'Daar leg je wel de vinger op de zere plek, want de interventies zijn maar kort. Dat is ook de reden dat we de ouders altijd betrekken in het traject. Het opvoedkundige aspect is namelijk heel belangrijk. We moeten die kinderen een steuntje in de goede richting geven, daar kunnen we in bepaalde gevallen ook een Jim, een Jouw ingebrachte mentor, voor inzetten. Dat is een vertrouwenspersoon waar het kind naar opkijkt. De ouders of zo'n Jim kunnen na je interventiemaatregel blijven ondersteunen.'

Is Halt in zekere zin een harde laatste waarschuwing?

W: 'Zo zou je het kunnen zien. Als je het negatief afrondt, bijvoorbeeld als je niet komt opdraven of je wil geen excuses aanbieden, dan wordt de interventie negatief afgerond en moet je alsnog naar de rechter. De Halt-interventie is vrijwillig, je mag het weigeren en ongemotiveerd doen. Maar de consequentie is dan dat je in het strafrecht terecht komt. Halt is ervoor bedoeld om te voorkomen dat jongeren een strafblad krijgen.'

Stel, je zou een blanco cheque en onbeperkte bevoegdheid krijgen. Hoe zou jij dan willen dat Halt zich ontwikkelt?

W: 'Je mag nu tot je achttiende naar Halt en daarna ben je wettelijk volwassen. Dan kom je in het volwassenenstrafrecht. Maar wetenschappelijk onderzoek van het afgelopen decennium heeft wel duidelijk aangetoond dat je hersenontwikkeling op je 18e nog lang niet klaar is. Dat gebeurt pas ongeveer op je 22e. Laat dan alle zware criminaliteit buiten Halt, maar Ik zou wel graag zien dat de Halt-leeftijd wordt opgerekt naar 22.'

ROTJOCHIES: EEN NIEUW PERSPECTIEF OP HET FRANSE PLATTELAND

Door **Kirsten Buursema**

Voor de jeugd van tegenwoordig die de fout ingaat, is binnen de wetgeving een traject uitgestippeld om ze weer op het rechte pad te krijgen. Kirsten Buursema ziet echter dat dit huidige systeem weinig rendement levert en stelt je voor aan een nieuwe manier om veroordeelde jongeren weer terug op het rechte pad te krijgen.

Tijdens je rechtenstudie heb je het waarschijnlijk vaak genoeg gehoord: het recht is overal om je heen. Het keert altijd terug in het nieuws, maar één aspect van het nieuws blijft me steeds vaker verbazen: de leeftijden van sommige daders. Deze lijken steeds lager te worden, ongeacht de misdaad. Wie verder in deze trend duikt, ziet dat de jeugdcriminaliteit de afgelopen tien jaar met ruim de helft is afgenomen.[1] Tegenover dit ogenschijnlijk rooskleurige gegeven staat echter wel een toename van ernstige jeugdcriminaliteit.[2] Onder deze ernstige jeugdcriminaliteit vallen moord, doodslag, zware mishandeling en vermogens-misdrijven met geweld.[3] Daarnaast blijken jongeren die eerder met justitie te maken hebben gehad, een grote kans hebben om weer met justitie in aanraking te komen. Wat zijn de mogelijkheden om deze jongeren uit de criminaliteit te houden en in de toekomst te begeleiden?

Het huidige systeem biedt weinig rendement

Veel misdrijven die door minderjarigen zijn gepleegd worden door politie en justitie buiten het strafrecht afgehandeld.[4] Het jeugdstrafrecht is gebaseerd op het principe dat jongeren leren van hun fouten.[5] Als jongeren van twaalf jaar of ouder worden verdacht van een strafbaar feit, wordt ook de Raad voor de Kinderbescherming (hierna: RvdK) ingeschakeld. De RvdK doet bij zwaardere verdenkingen onderzoek naar de jongere en zijn of haar persoonlijke omstandigheden. Vervolgens geeft de RvdK advies over de straf of benodigde hulp die het beste past bij de jongere in kwestie.[6] In januari signaleerde de RvdK dat zeker de helft van de gestrafte jongeren de door rechters opgelegde hulp niet of veel te laat krijgen.[7] En dat terwijl juist snelle en passende hulp kan bijdragen aan een beter perspectief voor jongeren met gedragsproblemen.[8] Volgens Madelon Ultee, werkzaam als strafrechtadviseur bij de RvdK, vergroot dit de kans dat jongeren opnieuw het criminele pad kiezen.[9]

Een positieve verandering is dat de RvdK een daling constateert in het aantal jongeren dat wordt verdacht van een strafbaar feit. Echter, er is wel een toename in het aantal onderzoeken waarbij een vorm van geweld aan de orde is. Herke Elbers, algemeen directeur van de RvdK, vertelt dat het vaak jongeren zijn die het thuis moeilijk hebben en andere problemen hebben. Van de ruim tienduizend strafonderzoeken in 2020 heeft bijna zestig procent van de jongeren meer dan één strafonderzoek gehad: de mate van criminaliteit onder deze jongeren neemt dus toe.[10] Als jongeren daadwerkelijk voor een (ernstig) misdrijf worden veroordeeld, kunnen zij vervolgens in een justitiële jeugdinrichting worden geplaatst. Minder zware sancties zijn bijvoorbeeld de (voorwaardelijke) jeugddetentie of de Gedragsbeïnvloedende maatregel, een op maat gemaakt heropvoedingstraject. Dit zijn

Dit zijn aanzienlijke straffen voor jongeren waarin het systeem lijkt te voorzien, maar hebben zij ook het desgewenste effect om jongeren te behoeden voor een terugval op het criminele pad? Het antwoord: nee.

Uit onderzoek van het WOCD blijkt namelijk dat de recidive van jeugdige justitiabelen hoog is.[11] Ongeveer een derde van de jeugdige daders dat vrijkomt uit een justitiële jeugdinrichting, pleegt binnen twee jaar opnieuw een delict waarvoor hij veroordeeld wordt. Zeker als een jongere meer dan twee keer is veroordeeld, is de stap kleiner om nog eens een delict te plegen.[12] Het jeugdstrafrechtelijke systeem lijkt te voorzien in middelen om jongeren aan de hand te nemen, maar biedt weinig rendement: een groot aantal jonge daders recidiveert. Is er geen alternatief?

Een nieuw perspectief

Recent keek ik een documentaire over een bijzondere behandeling van jongeren met gedragsproblemen In *Rotjochies* volgt regisseur Maasja Ooms een aantal pubers met ernstige gedragsproblemen. Waar dergelijke jongeren in Nederland gestraft of begeleid worden, krijgen de 'rotjochies' op het Franse platteland een tweede kans om te worden wie ze kunnen zijn. Tijdens deze unieke vorm van hulpverlening worden de tieners begeleid door Petra Knol. Petra is gezinsbegeleider, en volgens haar laat de documentaire zien dat kinderen met gedragsproblemen nooit alleen maar kinderen met gedragsproblemen zijn. Er zit altijd een geschiedenis van pijn, onrecht en onmacht onder het probleemgedrag.[13]

Niet alleen de andere setting biedt de jongeren een nieuw perspectief. Zo leert Petra de ouders hoe zij met hun kinderen in gesprek kunnen gaan. Hierdoor krijgen ouders de regie terug, en krijgt het kind de ruimte om zelfstandiger te worden en aan te geven wat hij of zij nodig heeft.[14] Op de korte termijn probeert zij hiermee te voorkomen dat de jongeren uit huis worden geplaatst. Het doel van de behandeling op de lange termijn is om de band tussen de ouders en hun kind te versterken. Ook Maasja Ooms denkt dat de problemen zich niet in de jongeren bevinden, maar in het systeem dat rondom hen hangt. Vaak worden jongeren als het probleem gezien, terwijl het veel belangrijker is om naar het hele gezin en de dynamiek te kijken.[15]

'Het jeugdstrafrechtelijke systeem lijkt te voorzien in middelen om jongeren aan de hand te nemen, maar biedt weinig rendement.'

On y va

Daarin schuilt de boodschap: om jongeren uit de criminaliteit te houden, is het niet alleen belangrijk dat er snel wordt gekeken naar een passende oplossing. Er moet ook rekening worden gehouden met de sociale context van het kind. Op deze manier staat de jongere centraal. Initiatieven als het werk van Petra in Frankrijk en Nederland kunnen hier logischerwijs erg aan bijdragen.

Bij Petra en haar collega's kunnen jongeren afkoelen, reflecteren en tot rust komen, zonder beïnvloed te worden door de buitenwacht. Zorgverleners kunnen zo de jongeren helpen met de zoektocht naar het verdriet en woede die schuilgaan achter de verharde buitenkant. Het is tijd om meer te gaan kijken naar de problemen die jongeren ervaren, in plaats van naar de problemen die zij veroorzaken. Geef de 'rotjochies' nieuwe kansen, desnoods op het Franse platteland.

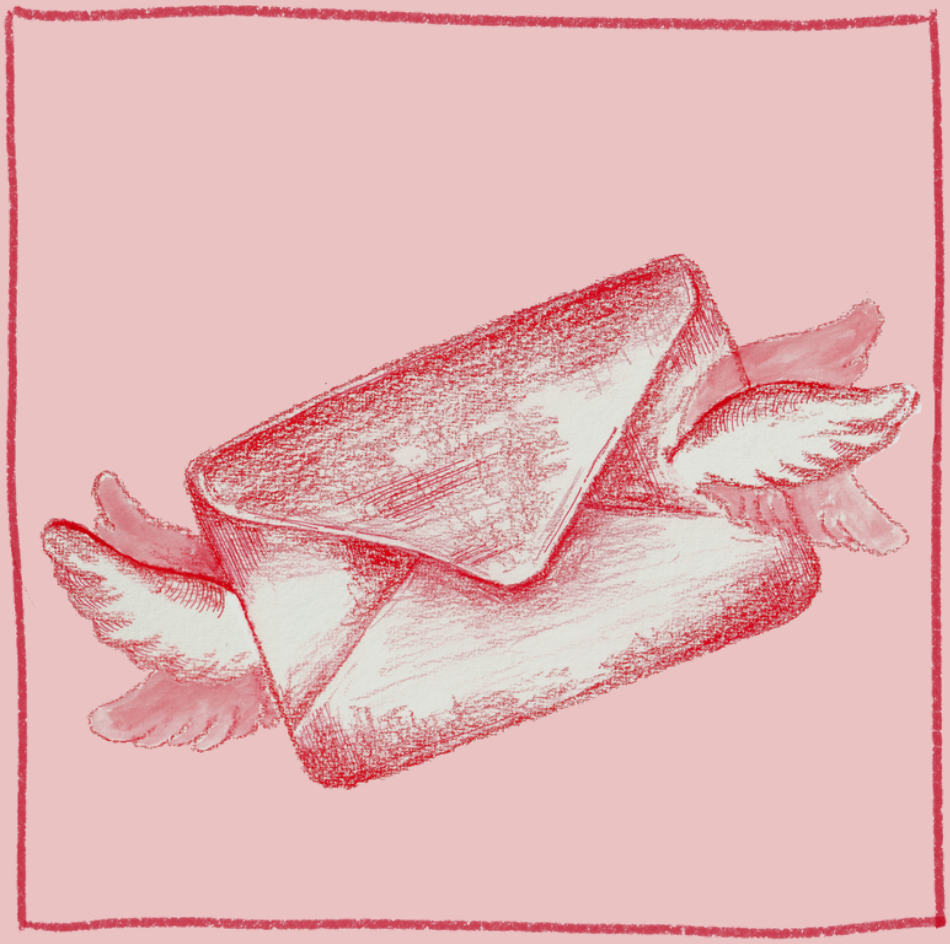

HEB JIJ EEN MENING, EEN VERHAAL OF EEN IDEE?

Laat deze dan horen en wellicht zie je je lezersbrief terug in de volgende Ad Informatie! Stuur je mening, verhaal of idee van ongeveer 130 woorden naar **adinformatie@adinformandum.nl**

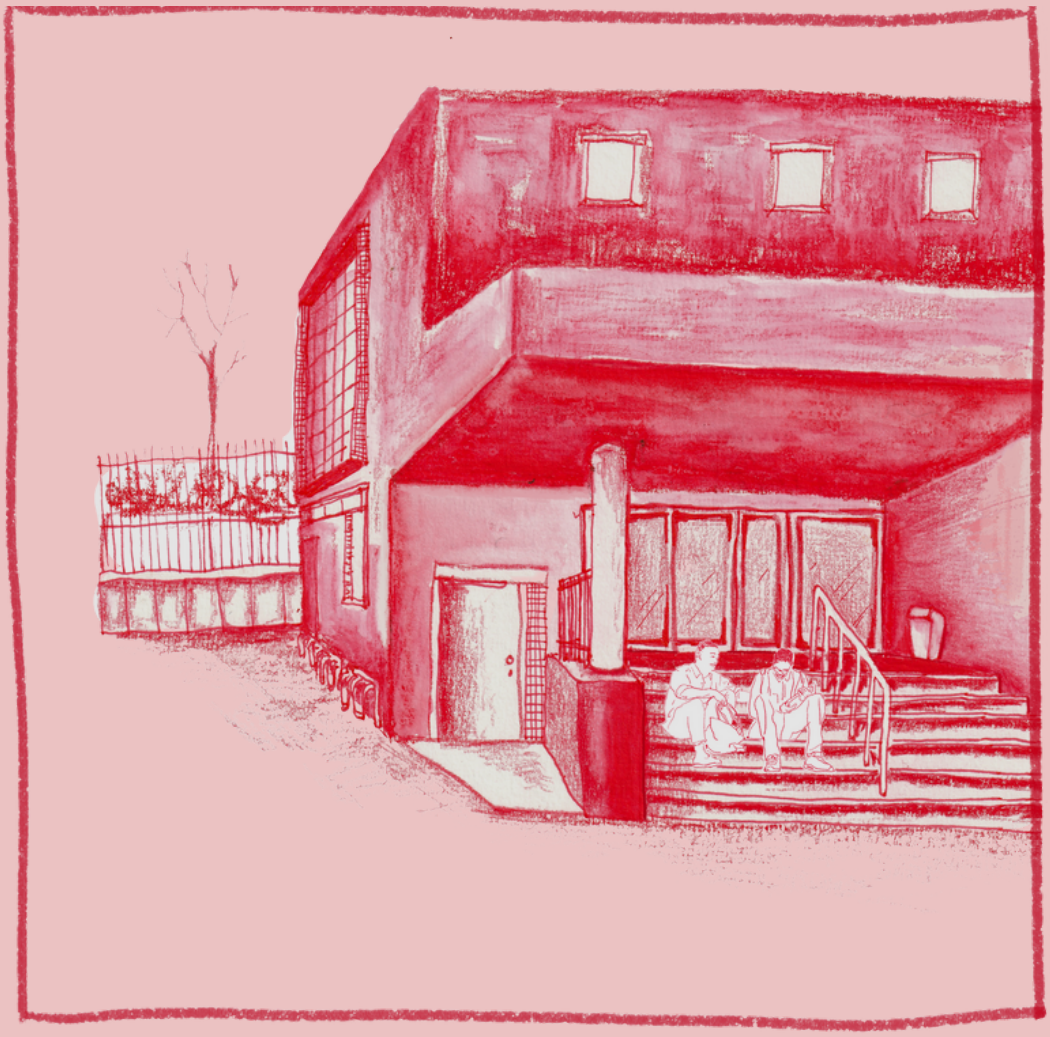

ONBEKEND MAAKT ONBEMIND? KVJJ, DOE ER WAT MÉÉ!

Door gastschrijfster **Coosje Peterse**

De Kleinschalige Voorzieningen Justitiële Jeugd (KVJJ) zijn een nieuwe alternatieve vorm van vrijheidsbeneming voor jeugdigen die met het jeugdstrafrecht in aanraking komen. Ondanks het feit dat de uitgangspunten door alle betrokkenen in de jeugdstrafrechtketen worden onderschreven en de beschikbaarheid van personeel geen probleem is, valt de instroom tegen. Coosje Peterse, advocaat jeugd(straf)recht, gaat in op de achtergrond van de KVJJ's en pleit ervoor om het bestaan van KVJJ's bij alle betrokkenen voorop het netvlies te krijgen. Zou het uitgangspunt niet moeten zijn 'elke jeugdige wordt in een KVJJ geplaatst, tenzij...'?

'Geen tralies, geen ijzeren hekken, slechts een grote groene stevige deur, dat is de entree naar een jeugdgevangenis van het Leger des Heils in de Haagse wijk Transvaal. Maar ook al lijkt het niet op een gevangenis, het is er toch wel echt één.'

Zo begint aflevering 2 van 14 februari 2023 van *Noordwest de podcast*, die een kijkje geeft achter de deur van de Kleinschalige Voorziening voor Justitiële Jeugd (KVJJ) in Den Haag. Deze luisterwaardige podcast is gemaakt om meer bekendheid te geven aan deze nieuwe, alternatieve vorm van vrijheidsbeneming van jeugdigen die met het strafrecht in aanraking komen. In de Haagse wijk Transvaal staat één van de vijf KVJJ's die ons land momenteel telt. De andere vier staan in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Groningen en Venlo. In deze KVJJ's kunnen jongeren geplaatst worden die in voorlopige hechtenis zijn gesteld in verband met de verdenking van het plegen van een strafbaar feit. Ook jongeren in de laatste fase van hun jeugddetentie of PIJ-maatregel kunnen met het oog op hun resocialisatie hier geplaatst worden. De KVJJ's zijn laagbeveiligde instellingen, die midden in de maatschappij staan. Geen hoge hekken en detectiepoortjes, wel een stevige deur, betrokken personeel en relationele beveiliging. Beveiliging die niet zozeer bestaat uit tralies, maar veel meer uit sociale controle. De jeugdigen volgen een op maat gemaakt strak dagprogramma, waar hun netwerk bij betrokken wordt. Zo kunnen ze bijvoorbeeld naar hun eigen school blijven gaan. Maar het blijft wel vrijheidsbeneming en 's avonds gaat de kamerdeur op slot. Het Ministerie van Justitie (Dienst Individuele Zaken (DIZ)) plaatst een jeugdige in een KVJJ na een verzoek van de Raad voor de voor de Kinderbescherming (of Reclassering Nederland bij 18+-ers), de JJI of de jeugdige zelf. Voor plaatsing in de KVJJ zijn een plaatsingsproces en plaatsingscriteria opgesteld.[1] Als het OM niet akkoord is (bijvoorbeeld vanwege de ernst van de verdenking, het recidive-risico of het onderzoeksbelang), zal een jeugdige niet in de KVJJ geplaatst worden.

De KVJJ's komen voort uit het programma Verkenning Invulling Vrijheidsbeneming Justitiële Jeugd (VIV JJ). De Minister van Rechtsbescherming startte dit in 2015 naar aanleiding van de dalende instroom van jongeren in de bestaande jeugdgevangenissen en de complexere problematiek van de justitiële jeugdigen. Er moest meer maatwerk komen in de mate van beveiliging, behandeling en nazorg. Na een pilotfase met drie kleinschalige voorzieningen heeft het programma Vrijheidsbeneming op Maat (VOM) vanaf 2019 de aanzet gegeven tot de ontwikkeling van nu vijf KVJJ's.[2] Daarnaast worden de bestaande jeugdgevangenissen (JJI's) omgevormd tot Forensische Centra Jeugd (FCJ).

De ontwikkeling van de KVJJ's past in de uitgangspunten van het jeugdstrafrecht. Dit staat immers in dienst van de opvoeding, herintegratie en stimuleren van een opbouwende rol in de samenleving van de jeugdigen.[3] Vrijheidsbeneming geldt als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke termijn.[4]

Als vrijheidsbeneming toch noodzakelijk is, moeten zorg, behandeling en beveiliging maximaal bijdragen aan de ontwikkeling van de jeugdige en het voorkomen van recidive. Door een detentie achter de hoge hekken van de reguliere JJI wordt een jeugdige een tijd helemaal uit de maatschappij getrokken. Soms is dat nodig. Maar in de gevallen waarin vrijheidsbeneming nog wel maar een hoog hek niet (meer) nodig is, zijn de jeugdige en zijn omgeving veel meer bij gebaat bij begeleiding om zijn plekje in de maatschappij weer op te pakken. Zijn leven wordt dan niet helemaal 'on hold' gezet.

Op dit moment staan de JJI's onder grote druk. Ze kampen met grote personeelstekorten en steeds alarmerendere inspectierapporten over de veiligheid en het behandelklimaat.[5][6] Tegelijkertijd blijft in de KVJJ's die juist wél voldoende personeel hebben, de instroom achter.[7][8] Dit lijkt met elkaar in tegenspraak. Hoewel de betrokken ketenpartners de positieve elementen van de KVJJ's onderschrijven, blijkt het nog lastig om de KVJJ's te vullen. Maakt onbekend onbemind?

De Amsterdamse KVJJ heeft een hogere bezettingsgraad dan de andere KVJJ's. Deze KVJJ bestaat al sinds de pilotfase (op hetzelfde moment waarop de JJI in Amsterdam sloot). De Amsterdamse keten was daardoor al meer bekend en gewend aan deze vorm van vrijheidsbeneming. Wat daarbij meespeelt is dat in de pilotfase in Amsterdam het de rechter was die de jeugdige bij het bevel tot voorlopige hechtenis kon plaatsen in een KVJJ op grond van artikel 493 lid 3 Sv. Hiermee stond de mogelijkheid van plaatsing in de KVJJ duidelijk op de kaart. Deze plaatsingsbevoegdheid heeft de rechter nu niet meer. Er is voor gekozen om aan te sluiten bij de brede systematiek van de Beginselenwet Justitiële Jeugd (BJJ). Het is de rechter die de beslissing tot vrijheidsbeneming neemt, maar de minister die over de tenuitvoerlegging gaat. Lijkt de rechter-commissaris, die de jeugdige zelf spreekt en alle informatie wikt en weegt, waaronder een advies van de Raad voor de Kinderbescherming, niet de meest aangewezene om te beslissing tot plaatsing in de KVJJ te nemen? Hij beslist nu immers ook al over huisarrest of nachtdetentie.

Hoe het ook zij, het lijkt er in ieder geval op dat het bestaan van de KVJJ's nog meer moet landen in de jeugdstrafrechtketens in de betreffende regio's. Mogelijk is de leegstand te wijten aan het feit dat plaatsingsverzoeken niet worden ingediend omdat de betrokkenen onvoldoende op de hoogte zijn van de KVJJ en de plaatsingsprocedure. Of omdat men (te voorbarig?) inschat dat het plaatsingsverzoek toch niet zal worden ingewilligd. Of omdat de verdenkingen zo zwaar zijn. Of omdat - na plaatsing in de JJI- er geen aandacht of tijd meer is voor de mogelijkheid van een overplaatsing (bijvoorbeeld als er een dagprogramma is of als de beperkingen zijn opgeheven). Of omdat in de resocialisatiefase van de PIJ-maatregel de mogelijkheid van de KVJJ nog niet op het netvlies staat. Of omdat het de medewerkers aan tijd ontbreekt om (tijdig) een overplaatsingsverzoek te doen. De ontwikkeling van de KVJJ's wordt gedurende twee jaar gemonitord.[9] Hopelijk volgt daaruit waarom er nu nog onbenutte ruimte is in de KVJJ's.

Wel is de afgelopen maanden al vastgesteld dat er nog onduidelijkheid heerste over de plaatsingscriteria. Deze zijn recent herijkt. Het aantal harde contra-indicaties is sterk teruggebracht. Er is meer weging en daardoor meer maatwerk mogelijk. Het is in ieder geval van belang dat alle betrokkenen van het bestaan en de mogelijkheden van de KVJJ op de hoogte raken en in elke fase van het strafproces de samenwerking zoeken om een plaatsing in die gevallen waar het passend is, mogelijk te maken. Hierin ligt natuurlijk ook een taak voor de jeugdrechtadvocaat, die dit kan stimuleren. De KVJJ moet bij iedereen op het netvlies komen. Een inkijkje geven via een podcast, zoals Noordwest de podcast, helpt daarbij.

Dat de KVJJ al steeds meer op het netvlies komt, blijkt wel uit een recente uitspraak van de rechtbank Den Haag, die bij de strafmotivering van een geschorste jeugdige overweegt dat het zich wel kan voorstellen dat het passend zou zijn indien de verdachte zijn onvoorwaardelijke jeugddetentie in een KVJJ doorbrengt, zodat hij zo goed mogelijk in staat wordt gesteld zijn Havo diploma te halen.[10]

Positief is ook dat de Tweede Kamer recent een motie heeft aangenomen die oproept om preventief gehechte jongeren zoveel mogelijk in een KVJJ te plaatsen.[11] Maar het uitgangspunt 'als vrijheids-beneming dan toch noodzakelijke is, dit plaats vindt in een KVJJ, tenzij...' zou nog beter zijn. Dan pas zou het echt naadloos in de uitgangspunten van het jeugdstrafrecht passen. Natuurlijk moet dan wel elke regio een KVJJ krijgen. Want alleen op deze manier kan iedere jeugdige na een criminele misstap zonder detentieschade zijn leven weer oppakken.

DE NIEUWE RECHTER
HEB JE HUMOR? KOOP 'M NU!
€ 19,95
DE RECHTER
LANG VERHAAL KORT
NU IN DE STRIPWINKEL
EN IN DE BOEKHANDEL
OF ONLINE VIA INFO@JESSECARTOONS.COM

RECHTERS OVER DE JEUGD VAN TEGENWOORDIG

Door **Quirine Lit**

De jeugd van tegenwoordig komt met steeds vaker met zwaardere delicten voor de rechter. Wat vinden rechters hier zelf van, en hoe kan de rechtspraak bijdragen in het decriminaliseren van de jeugd? Quirine Lit ging in gesprek met Hans Zuurmond en Geert Schnitzler, twee rechters op Rechtbank Midden-Nederland in Utrecht.

Allereerst, heel fijn dat we langs mochten komen! Kunt u kort vertellen wie bent u en wat doet u binnen de rechtbank?

HZ: 'Ik ben Hans Zuurmond en ik ben teamvoorzitter van het jeugdteam. Mijn team doet jeugdzaken - kanton, politierechter en meervoudige kamer - die uitsluitend op strafrecht gericht zijn. Als teamleider heb je contact met het OM en houd ik mij bezig met planningen en personeelszaken.'
GS: 'Ik ben Geert Schnitzler en ik ben rechter in het jeugdstrafteam. Ik ben ongeveer zes jaar rechter, waarvan drie jaar in Utrecht. Mijn werkzaamheden bestaan uit het doen van zittingen enkelvoudig en meervoudig, waar ik (van de drie rechters) de voorzitter ben en uit het opleiden van nieuwe collega's.'

Het thema van deze editie is De Jeugd van Tegenwoordig, wat roept deze zin bij u op?

GS: 'Ik denk dat wij als rechters een verkeerd beeld krijgen van de jeugd van tegenwoordig. Wij zien alleen maar de probleemgevallen. Ik zie vaak jongeren die het wel interessant vinden om de grote boef te spelen.'

HZ: 'Ik denk dat het tegenwoordig ook wel een complexe samenleving is, waarin jongeren zich staande moeten houden. Mensen zijn niet slechter of beter geworden ten opzichte van vroeger. Tegenwoordig krijgen jongeren heel veel indrukken, dat komt onder andere door social media. In dat opzicht was het vroeger makkelijker. Wel vind ik dat het merendeel van de jongeren zich heel goed staande houdt, juist in deze complexe maatschappij.'

Hans Zuurmond

Geert Schnitzler

Hoe kom je als jongere terecht bij de jeugdstrafrechter?

HZ: 'Het eenvoudige antwoord is door in de fout te gaan. Als je braaf naar school gaat en geen rare dingen doet, kom je hier niet. Bij frequent verzuim komen jongeren bij de kantonrechter in verband met de leerplicht. Het kan ook zijn dat je je alleen maar inlaat met bepaalde foute types, waardoor je misschien 'ten onrechte' hier komt. Dan is het zaak goed te kijken of iemand echt de fout in is gegaan. Is dat niet zo, dan volgt vrijspraak. Ook zien wij jongeren met problemen afglijden, maar soms komen jongeren ook hier omdat ze simpelweg een boete niet betalen.'

GS: 'Het OM bepaalt wat ze naar de rechtbank brengen. Ze proberen de weg naar de jeugdstrafrechter uit te stellen door jonge jongeren naar Bureau Halt te sturen. Er gebeurt heel veel aan de voorkant waar wij geen invloed op hebben.'

Hoe zou u het doel van het jeugdstrafrecht omschrijven?

GS: 'Eigenlijk hetzelfde als bij het gewone strafrecht, waarbij de nadruk ligt op de ontwikkeling van minderjarigen. Minder vergelding, en juist meer het leven van de minderjarige op de rails krijgen en voorkomen dat het opnieuw gebeurt.'
HZ: 'Het heeft inderdaad een pedagogisch karakter. Hoe kun je voorkomen dat iemand aan de verkeerde kant van de streep komt te staan? Daar is maatwerk voor nodig; daar is ook ruimte voor bij rechters.'

Heeft u door de jaren heen gemerkt dat het strafrecht is veranderd? En zo ja, wat is er anders ten opzichte van vroeger?

HZ: 'Ik kan mij er oprecht over verbazen als ik een zaak heb van een jongetje van veertien jaar oud die een tankstation overvalt met een mes. We hebben relatief veel zaken waarbij mesgebruik een rol speelt. Voor mijn gevoel is dat meer dan vroeger.'
GS: 'En als je aan een verdachte vraagt waarom ze met een mes op straat lopen zeggen ze dat ze dat doen 'omdat de rest dat ook doet en ze zich moeten beschermen'. Dat is wel iets van de laatste jaren.'

Wat zijn andere oorzaken naast 'omdat jongeren zich willen beschermen tegen anderen'?

GS: 'Met veel jongeren die hier terechtkomen is ook wel iets aan de hand. Denk hierbij aan zware vormen van autisme bijvoorbeeld. Je ziet wel dat de jeugdzorg niet optimaal werkt.'

HZ: 'Ik denk zelf dat blowen en ander drugsgebruik op een jonge leeftijd normaler wordt gevonden. Hierdoor schuiven jongeren een stukje op, in de richting van de hardere criminaliteit die erachter zit. Ik kan het niet staven met cijfers, maar dat zegt mijn gevoel.'

'Hoe kun je voorkomen dat iemand aan de verkeerde kant van de streep komt te staan? Daar is maatwerk voor nodig; daar is ook ruimte voor bij rechters.'

In de media wordt vaak geroepen dat de verharde jeugdcriminaliteit komt door drillrap, hoe ziet u dat?

GS: 'Laatst heeft een hoogleraar in een documentaire over drillrap gezegd dat hij weinig verband zag tussen de twee. Ik heb zelf nog nooit een zaak gehad waarbij het een rol speelde. Ze zijn er wel, maar dat is vooral in Scheveningen of Amsterdam bijvoorbeeld. Messen en drillrap hebben wel een sterke relatie, maar die jongens hadden anders wellicht ook wel met een mes op zak gelopen.'
HZ: 'Ik denk dat ze het ook bij zich dragen zonder het idee om iemand te willen steken. Ik zie het meer als een gevoel van onveiligheid, kuddegedrag of om stoer te doen. Als er iets gebeurt, wordt dat mes wel gebruikt, maar dat is wel anders dan dat ze bewust erop uit zijn om ellende te veroorzaken. Drillrap is niet het beeld wat ik bij mijn zaken zie.'

Moet er binnen de rechtspraak iets veranderen?

HZ: 'Ik zou er voorstander van zijn dat dezelfde minderjarige vaker dezelfde rechter ziet. Het is lastig om te veranderen, maar voor het volgen van de ontwikkeling van een jongere is het belangrijk om dezelfde rechter te blijven zien. Je doet dan iets aan contactgroei en je ontwikkelt vertrouwen, waardoor je misschien toch meer bereikt. Daardoor kan je ook een passende sanctie opleggen.'
GS: 'Ik denk ook dat korte klappen beter helpen. Als je snel gevolg ervaart van je actie, is het effectiever. Ik denk dat het lerend effect groter wordt als het delict en de straf sneller achter elkaar zitten.'

Wat is volgens u de meest effectieve straf voor jongeren?

HZ: 'Ik ben geen voorstander van jongeren naar een justitiële inrichting sturen, maar bij bijvoorbeeld een overval vind ik dat ik het maatschappelijk gezien niet kan uitleggen om dat niet te doen. Werken en leren vind ik heel mooi, bijvoorbeeld bij de supermarkt werken en het geld wat je verdient inleveren. Straffen moeten wel passen bij dat je hebt gedaan.'
GS: 'Bijzondere voorwaarden opleggen werkt vaak het beste, zoals een voorwaardelijke werkstraf. Een minderjarige is dan verplicht om mee te werken aan behandeling en begeleiding. De jeugdreclassering kan ook heel strikt toezicht houden, door middel van bijvoorbeeld een enkelband. Daardoor moeten jongeren zich elke dag verantwoorden en dat is erg intensief.'

Hoe ziet u de toekomst van het jeugdstrafrecht voor zich?

GS: 'We willen minderjarigen niet te lang in voorarrest houden. Het uitgangspunt is een minderjarige schorsen en in vrijheid hun straf laten afwachten. Iemand krijgt dan begeleiding en pakt zijn leven weer op, maar daarna wordt hij veroordeeld. In de tussentijd heeft iemand zijn leven weer opgebouwd, waardoor er geen voor de maatschappij passende straf meer op te leggen valt die ook nog recht doet aan de ontwikkeling van een kind. Daar moeten we meer over nadenken. Daarnaast is de roep van de samenleving en de politiek om de maximumstraf te verhogen steeds groter. Ik denk dat adolescenten misschien ook wel via het jeugdstrafrecht berecht worden in de toekomst.'

'Ik denk dat het lerend effect groter wordt als het delict en de straf sneller achter elkaar zitten.'

HZ: 'Ik denk dat er ook speerpunten komen waar de focus op komen te liggen. Denk dan bijvoorbeeld aan het gegeven dat een mes op zak normaal lijkt te worden gevonden, en dat zulke zaken snel moeten worden afgedaan. Ik denk dat we moeten kijken hoe we het zo kunnen organiseren, zodat dergelijke zaken voorrang krijgen. Nu is het aan het OM om te bepalen wanneer zaken voorkomen, daar zou ik zelf als rechter wel meer in willen sturen.'

Terugblik Ad Informandum

Sinds de vorige Ad Informatie heeft Ad Informandum wederom veel activiteiten georganiseerd: het is dan ook hoog tijd om terug te blikken op de hoogtepunten van de vele leerzame, gezellige en onderhoudende activiteiten van de afgelopen maanden!

Kantoorbezoek JahaeRaymakers - vrijdag 7 oktober 2022

Ad Informandum streek neer in Amsterdam voor een kantoorbezoek aan JahaeRaymakers, een opkomend en veelbelovend advocaten-kantoor aan de Amstel. Het kantoorbezoek trapte af met een inhoudelijke workshop over procesafspraken, een nieuwe ontwikkeling binnen het strafrecht, waarna de dag traditie-getrouw werd afgesloten met een borrel!

Workshop XVG Advocaten - donderdag 20 oktober 2022

Ad Informandum ging op bezoek bij XVG Advocaten voor. de eerste workshop van het jaar. Aan de Muntkade in Utrecht werden de deelnemers hartelijk ontvangen, waarna een heuse rechtszaak werd nagespeeld. De aanwezige deelnemers leerden zo de kneepjes van het pleiten, waarna ze nog een gezellige borrel te wachten stond.

Excursie Slachtofferhulp - dinsdag 22 november 2022

Ad Informandum bracht een bezoek aan Slachtofferhulp Nederland in Utrecht. De dag bestond uit een plenaire sessie waarin werd uitgelegd hoe Slachtofferhulp te werk gaat, een rondleiding langs de verschillende afdelingen in het gebouw en een uitgebreide vragenronde.

Working @ the Ministries - dinsdag 6 december 2022

Op deze dag vond het eerste inhoudelijke evenement plaats vanuit de REBO-verenigingen. Met zeven aanwezige ministeries, die elk inhoudelijke workshops gaven, konden de aanwezige deelnemers een goed inzicht krijgen over het werk op de ministeries. Afsluitend vond er een borrel plaats waar de deelnemers al hun vragen konden stellen.

SEPTEMBER '22 - MAART '23

Ad Informandum Kerstborrel - donderdag 22 december 2022

Ad Informandum organiseerde ter ere van de destijds ijskoude maar gezellige dagen een Kerstborrel om de leden van wat warmte te voorzien. 'T Pandje was als vanouds wederom gezellig, met goede gesprekken, grappige verhalen en nieuwe connecties. Er kan dan ook worden teruggekeken op een zeer geslaagde avond!

Symposium Levenslang Straffen - donderdag 16 februari 2023

De Inhoudelijke Activiteitencommissie van Ad Informandum organiseerde een symposium over de wenselijkheid en toekomst van levenslang straffen in de Doopsgezinde Gemeente te Utrecht. De aanwezige sprekers vertelden vanuit hun werkgerelateerde perspectief, waarna er een paneldiscussie en een vragenronde volgde.

Driehoekslezing - maandag 20 februari mei

Op deze dag vond de jaarlijkse Driehoekslezing van Ad Informandum, het Molengraaff Dispuut en Vevanos plaats in het Academiegebouw! Tijdens deze avond oreerden sprekers vanuit drie verschillende rechtsgebieden over privacy en gegevensverwerking. Verschillende vraag-stukken passeerden de revue, er kan worden teruggekeken op een interessante avond!

Verkiezingsevenement - 1 maart 2023

Het Verkiezingsevenement vond op deze dag plaats in Parnassos! Met de gemeenteraad-verkiezingen in het vizier vond er op deze politieke avond een debat plaats tussen verschillende lijsttrekkers binnen de provincie Utrecht. Verschillende actuele thema's kwamen aan bod die ook voor studenten van groot belang zijn. Na afloop vond er een borrel plaats, waarbij politiek natuurlijk de rode draad was!

Bronnenlijst

De weg naar de kinderrechter

[1] Mr. A.P. van der Linden & prof. dr. G. de Jonge, (1 april 2013), Handboek Jeugd & Strafrecht 2013/2.2. https://new.navigator.nl/document/id0c26558e768b4f348aed202d42c0495e?ctx=WKNL_CSL_1688&tab=tekst&searchid=807170313
[2] Op grond van art. 488 Sv en artt. 77g, 77i, 77m, 77x en 77y Sr
[3] Raad voor de Rechtsspraak, Berechting van jonge verdachten https://www.rechtspraak.nl/Themas/berechting-van-jonge-verdachten#e88270b2-6b86-4975-995e-209fd58654e52
[4] mr. A.P. van der Linden & prof. dr. G. de Jonge, (1 april 2013), Handboek Jeugd & Strafrecht 2013/2.2. https://new.navigator.nl/document/idef3f78c1f24e41eaadb4bc0b90483b3e?ctx=WKNL_CSL_85&tab=tekst&searchid=807167404
[5] Op grond van art. 58 Sv
[6] Besluit aanwijzing Halt-feiten
[7] Op grond van art. 77e Sr
[8] Ministerie van Justitie en Veiligheid. (juni 2020). "Jeugdstrafrecht". www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdstrafrecht
[9] ECLI:NL:RBDHA:2019:7894.
[10] NOS. (22 november 2019). "Jeugddetentie en tbs voor dader steekpartij in Haagse supermarkt" .www.nos.nl/artikel/2300804-jeugddetentie-en-tbs-voor-dader-steekpartij-in-haagse-supermarkt.html.
[11] Nederlands Jeugdinstituut. (3 maart 2023). "Cijfers over delinquentie". https://www.nji.nl/cijfers/delinquentie
[12] Centraal Bureau voor de Statistiek. (november 2020). "Criminaliteit: Jeugdige verdachten en slachtoffers" https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2020/criminaliteit/
[13] Nederlands Jeugdinstituut. (15 maart 2023)."Cijfers over Halt-bureaus". https://www.nji.nl/cijfers/halt-bureaus
[14] NOS. (12 juni 2021). "Steeds vaker celstraf voor jongeren, jeugdgevangenissen onder druk" https://nos.nl/artikel/2384685-steeds-vaker-celstraf-voor-jongeren-jeugdgevangenissen-onder-druk

Achter de jeugd van tegenwoordig schuilt meer dan je denkt

[1] Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021, 31 mei). Jeugdcriminaliteit daalt, maar niet alle vormen. https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/22/ jeugdcriminaliteit-daalt-maar-niet-alle-vormen
[2] Rianne de Back en Robby Roks over de aanpak rondom jeugdcriminelen. (2023, 31 januari). NPO Radio 1. https://www.nporadio1.nl/fragmenten/ spraakmakers/fddfd3db-6ad5-4700-a823-02fbd61fd3db/2023-01-31-rianne-de-back-en-robby -roks-over-de-aanpak-rondom-jeugdcriminelen
[3] Journalism, L. B. D. R. L. /. (z.d.). Steeds jonger en steeds gewelddadiger: hoe de Amsterdamse jeugdcriminaliteit verhardt. AT5. https://www.at5.nl/ artikelen/216725/steeds-jonger-en-steeds-gewelddadiger-hoe-de-amsterdamse-jeugdcriminaliteit-verhardt
[4] Anckarsäter, H., Radovic, S., Svennerlind, C., Höglund, P., & Radovic, F. (2009). Mental disorder is a cause of crime: The cornerstone of forensic psychiatry. International Journal of Law and Psychiatry, 32(6), 342–347. https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2009.09.002
[5] Castagna, G. (2022, 1 december). Cijfers psychische gezondheid. Trimbos-instituut. https://www.trimbos.nl/kennis/cijfers/psychische-gezondheid-ggz/
[6] Bruinsma, G. J. N., Pauwels, L. J. R., Weerman, F. M., & Bernasco, W. (2013). Social Disorganization, Social Capital, Collective Efficacy and the Spatial Distribution of Crime and Offenders: An Empirical Test of Six Neighbourhood Models for a Dutch City. British Journal of Criminology, 53(5), 942–963. https://doi.org/10.1093/bjc/azt030

Rotjochies: een nieuw perspectief op het Franse platteland

[1] D. Ince, 'Cijfers over delinquentie', Nederlands Jeugdinstituut 3 maart 2023.
[2] A.M. van der Laan, M.G.C.J Beerthuizen & N.C. Boot, Monitor Jeugdcriminaliteit 2020 (Cahier 2021-9), Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum, par 4.6.
[3] A.M. van der Laan, M.G.C.J Beerthuizen & N.C. Boot, Monitor Jeugdcriminaliteit 2020 (Cahier 2021-9), Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum, p. 8.
[4] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt (2021R001).
[5] A. van der Kaaden, 'De uitvoering van het jeugdstrafrecht loopt vast', NRC 19 januari 2023.
[6] 'Vaker vorm van geweld bij strafonderzoeken minderjarige verdachten', Raad voor de Kinderbescherming 15 december 2021.
[7] L. 't Hart, 'Helft gestrafte jongeren krijgt door rechter opgelegde hulp niet', Nu.nl 19 januari 2023.
[8] M. Serra, 'Boze jongens', Kind en Adolescent Praktijk 13 maart 2020.
[9] L. 't Hart, 'Helft gestrafte jongeren krijgt door rechter opgelegde hulp niet', Nu.nl 19 januari 2023.
[10] 'Vaker vorm van geweld bij strafonderzoeken minderjarige verdachten', Raad voor de Kinderbescherming 15 december 2021.
[11] S.E. Boschman e.a., Verschil in recidivetrends onder jeugdigen (Cahier 2022-1), Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, par 1.
[12] A.M. van der Laan, M.G.C.J Beerthuizen & N.C. Boot, Monitor Jeugdcriminaliteit 2020 (Cahier 2021-9), Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, par 5.
[13][14] 'Rotjochies - de film', mereo.nl/documentaire-rotjochies/

Onbekend maakt onbemind? KVJJ, doe er wat mee!

[1] Https://www.dji.nl/documenten/publicaties/2023/03/20/plaatsingscriteria-kvjj-februari-2023
[2] https://www.dji.nl/toekomst-justitiele-jeugd
[3] Artikel 40 lid 1 Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)
[4] Artikel 37 sub b IVRK
[5] https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/brieven/2022/11/10/brief-stand-van-zaken-intensief-toezicht-jjis-november-2022
[6] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z01759&did=2023D04097
[7] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2022Z17235&did=2022D42521 en https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2022Z17269&did=2022D42525
[8] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2023Z01013&did=2023D07869
[9] https://www.dji.nl/actueel/nieuws/2021/10/05/monitor-kvjj-tellen-en-vertellen
[10] Rechtbank Den Haag 8 maart 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:2723
[11] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2023Z04366&did=2023D10244

Colofon

De Ad Informatie is het verenigingsblad van Ad Informandum, de Utrechtse studievereniging voor strafrecht en criminologie. De vereniging is verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht. Het blad verschijnt driemaal per jaar, op papier en digitaal op www.adinformandum.nl. Wil je iets kwijt aan de redactie, heb je een idee voor een artikel of wil je graag reageren op de geschreven artikelen? Stuur een mail naar de redactie naar adinformatie@adinformandum.nl.

VERSPREIDING
Abonnement, nieuwsbrief, website, Universiteit Utrecht.

REDACTIE
Hoofd- en eindredacteur: Pim Molenaar. Redacteuren: Lara Frijters, Kirsten Buursema, Kris Korving, Julia Vissers, Quirine Lit. Beeldredactrice: Yara dos Santos Carvalhal.

SPONSOREN
Hertoghs advocaten en belastingadviseurs; Universiteit Utrecht.

VERTROUWENSPERSOON
Graag brengen we onder de aandacht dat Ad Informandum een vertrouwenspersoon heeft waar iedereen binnen onze vereniging bij terecht kan. Mocht de behoefte bestaan om een verenigingsgerelateerd probleem van welke aard dan ook in discretie bespreekbaar te maken, is de vertrouwenspersoon hiervoor het aangewezen aanspreekpunt. Indien gewenst kan dan in een vertrouwelijk gesprek meegedacht worden aan een oplossing, een advies gegeven worden of een suggestie voor vervolgstappen gedaan worden. De vertrouwenspersoon kan benaderd worden middels het mailadres@adinformandum.nl.

LIDMAATSCHAP AD INFORMANDUM
Ben je als Utrechtse student geïnteresseerd in het strafrecht en/of de criminologie en lijkt het je leuk om lid te worden van Ad Informandum? Meld je aan via onze website: www.adinformandum.nl! Het lidmaatschap bedraagt 20 euro per jaar. Lidmaatschap biedt gratis toegang tot onze excursies, pleitworkshops, symposia, ledenborrels, kroegcolleges en de buitenlandreizen.

INSCHRIJVEN ACTIVITEITEN
Als lid van onze vereniging word je middels de nieuwsbrief, website en Instagrampagina (@adinformandum) op de hoogte gehouden van de georganiseerde activiteiten. Aanmelden voor de activiteiten kan door je in te schrijven via de gegeven link. Na je inschrijving ontvang je een paar dagen voor de geplande activiteit een e-mail met informatie.

ALUMNI-LIDMAATSCHAP
Ben je klaar met studeren? Word dan lid van ons alumninetwerk! Voor 10 euro per jaar kun je naar de activiteiten die speciaal voor onze alumni zijn bedoeld.

OPZEGGEN LIDMAATSCHAP
Het lidmaatschap kan uitsluitend aan het einde van het studiejaar worden opgezegd. Dit betekent dat slechts uitschrijvingen die binnenkomen vóór 1 september geldig zijn voor het aankomende collegejaar.

COPYRIGHT
Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaardt de redactie geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

DE CRIMINALITEIT ONDER MINDERJARIGEN EN JONGVOLWASSENEN IS DE AFGELOPEN JAREN AFGENOMEN. ERNSTIGE JEUGDCRIMINALITEIT NEEMT DAARENTEGEN TOE. WAT SCHUILT ER ACHTER DEZE TREND, VALT HET TIJ TE KEREN EN ZO JA, HOE?

De Ad Informatie wordt mede mogelijk gemaakt door:

Utrecht University

AD INFORMANDUM

Hertoghs advocaten